

حیات اجتماعی هنر

مقدمه‌ای بر تاریخ و جامعه‌شناسی هنر

■ عباس نعیمی جورشری ■

www.ketab.ir

نقد فرهنگ

۱۴۰۰

■ سرشناسه: نعیمی، عباس، ۱۳۶۲ - ■ عنوان و نام پدیدآور: حیات اجتماعی هنر: مقدمه‌ای بر تاریخ و جامعه‌شناسی هنر/ عباس نعیمی جورشری. ■ مشخصات نشر: تهران: نقد فرهنگ، ۱۴۰۰. ■ مشخصات ظاهری: ۲۷۸ ص. ۱۰/۵×۲۱ س. م. ■ شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۹۱۹-۱۱-۰ ■ وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا ■ عنوان دیگر: مقدمه‌ای بر تاریخ و جامعه‌شناسی هنر. ■ موضوع: هنر- جنبه‌های اجتماعی؛ هنر- تاریخ ■ رده‌بندی کنگره: NY۲ ■ رده‌بندی دیویی: ۷۰۱/۰۳ ■ شماره کتابشناسی ملی: ۸۶۸۶۰۵۶

نقد فرهنگ

■ نام کتاب: حیات اجتماعی هنر؛ مقدمه‌ای بر تاریخ و جامعه‌شناسی هنر

■ نویسنده: عباس نعیمی جورشری

■ نوبت چاپ: اول

■ سال انتشار: ۱۴۰۰

■ تیراژ: ۵۰۰ نسخه

■ شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۹۱۹-۱۱-۰

■ قیمت: ۹۵,۰۰۰ تومان

نقاشی روی جلد با عنوان The Distribution of Premiums in the Society of Arts اثر نقاش ایرلندی، james barry است که در سال ۱۸۰۱ خلق شده است.

📱 naqdefarhangpub

✉ @naqdefarhangpub

🌐 www.naqdefarhang.com

نشانی: پردیس، میدان عدالت، خ فروردین جنوبی، خ سعدی، مجتمع قائم ۱، بلوک A2، واحد ۲۰۳، تلفن: ۷۶۲۷۶۷۴۸
تلفن مراکز بخش: ۶۶۴۸۶۵۳۵، ۶۶۹۶۷۰۰۷، ۶۶۴۶۰۰۹۹

© کلیه حقوق محفوظ و مخصوص انتشارات نقد فرهنگ است.

دیباچه

اوایل دهه نود هنگامی که درس جامعه‌شناسی هنر برای تدریس مقطع کارشناسی به من پیشنهاد شد، مشتاقانه پذیرفتم. به خصوص که از سال‌های دور به سرودن شعر اشتغال داشتم، پیگیر جدی سینمای جهان، ادبیات و موسیقی ملل بودم. حال فرصتی بود که آن توجه هنری را با وجه علمی جامعه‌شناسی پیوند بزنم. اما در جست‌وجوی منبع مناسب برای تدریس با مشکل مواجه شدم. جزائر کلاسیک دکتر آریان‌پور که نیم قرن پیش نگاشته شده بود، منابع اندکی وجود داشت که علی‌رغم غنا، بیشتر برای سطوح تحصیلات تکمیلی مناسب بود. مباحث پیچیده و زبان تخصصی آن کتب، درک و فهم متن را برای دانشجوی مقطع کارشناسی دشوار، بلکه ناممکن می‌نمود. این گونه بود که پس از دو ترم تدریس، این انگیزه در من ایجاد شد که طرحی سبک و مناسب برای دانشجویان کارشناسی و علاقه‌مندان عمومی این حوزه تدوین کنم؛ طرحی از نوع «کتاب واسطه» که حذفاصل قشر عامه و متخصص را پر کند. باین حال فرایند تالیف چندین سال به طول انجامید و بارها مورد بازبینی، اصلاح و تکمیل قرار گرفت. در این راستا فصل نخست کتاب به مبانی نظری هنر پرداخته و شش فصل بعد به هنرهای شش‌گانه ادبیات، هنرهای نمایشی، معماری، موسیقی، هنرهای تجسمی و هنر رقص و ورزش اختصاص یافته است. در هر فصل هم طراز با مباحث مفهومی و نظری به نکات تاریخی آن هنر در جهان و ایران نیز اشاره شده است. برحسب باور عمیقم به رعایت اخلاق پژوهشی، تلاش شده تا تمام منابع استفاده شده در فهرست منابع قید گردد. باتوجه به طولانی

شدن نگارش و پراکندگی فهرست و ارسسی، امیدوارم در این امر خطیر خللی وارد نشده باشد. لازم به ذکر است در مواردی که نقل قول مستقیم بوده، صفحه ارجاع داده شده و در مواردی که مضمون کلی مراد بوده، منبع بدون ذکر صفحه آورده شده است.

چند سال پیش نسخه‌ای ناقص، مخدوش و پرایراد از کتاب وارد بازار نشر شد که هم‌زمان اعلام نمودم مورد تأیید و رضایت اینجانب نیست. بنابراین مایلم در این جا تصریح کنم کتاب حاضر، تنها نسخه‌ای است از مطالعاتم در حوزه اجتماعی هنر که مورد تأیید اینجانب می‌باشد. نکات زیر در مطالعه این کتاب برای مخاطب راهگشا خواهد بود.

هدف از نگارش این کتاب، تدوین کتابی آموزشی از جنس کتب واسط بوده بنابراین از ورود نظرات و تحلیل‌های شخصی‌ام در متن اجتناب نموده‌ام. همین‌طور از ورود مباحثی با زبان و سوژه‌های بسیار تخصصی امتناع داشته‌ام تا کتاب از هدف اولیه خویش دور نشود. کتابی که در دست دارید همچون سایر کتبی که بر محور مقدمات و مبانی نگاشته می‌شوند، تلاش نموده‌ام کلی از بحث ارائه دهد و ورود علاقه‌مندان به این عرصه را تسهیل نماید تا در ادامه به کتب تخصصی‌تر رجوع کنند.

این کتاب اگرچه اهداف آموزشی را دنبال نموده لکن در چارچوب مرسوم کتب دانشگاهی محدود نشده است. بدین معنا که در فرایند نگارش و بازبینی چندباره‌ی آن، از مطالب درسی فراتر رفته و وارد عرصه‌ی گسترده‌تری از تحقیق و تالیف شده است. بنابراین ساختار متن به تحقیقات مستقل تعلق دارد و ضمن توجه به مفاد مرسوم در آثار آموزشی، از آن فراتر رفته و در مرزهای فراخی کاوش نموده است.

محتوای فصول بر حیات اجتماعی هنر تأکید دارد. در این راستا دو عرصه پژوهشی تاریخ و جامعه‌شناسی هنر را لحاظ نموده است. اگرچه وزن اصلی سخن با جامعه‌شناسی بوده اما به فراخور موضوع، مباحث تاریخی نیز طرح شده است. تلاش شده این نسبت رعایت شود لکن در برخی محورها وجه تاریخی یا مفهومی پررنگ‌تر گشته که این امر ناشی از محدودیت منابع جامعه‌شناختی در آن محور

است.

در مباحث نظری به متفکرانی چند اشاره شده است. حتماً می‌توان بر آن افراد و مقولات، نظرانی دیگر نیز افزود اما این امر افزون بر حجم مناسب برای بخش مربوطه بود و آن را متورم می‌کرد. همچنین می‌شد نفرات و نظرات دیگری را جایگزین نمود لکن این امر تابعی است از تشخیص مؤلف در اهمیت نظریه و نظریه پرداز که طبعاً متغیر می‌باشد.

در جای جای کتاب جداول و نمودارهایی ترسیم شده است. این امر با این هدف انجام گرفته که متن شماتیک گشته، درک آن تسهیل شود و انتقال دانش به مخاطب آسان تر گردد. تیتراها کوچک تنظیم شده و از طولانی یا پیچیده شدن مباحث اجتناب نموده‌ام تا درک عمومی بهتر رخ دهد. همچنین تصاویری متناسب در جوار مطالب گنجانده شده است تا حافظه تصویری نیز فعال گردد.

محقق اجتماعی در کنار مطالعات اسنادی و نظری لازم است به تفهم وبری و زیست همدلانه با موضوع پژوهش نظر داشته باشد. این گونه درک عمیق تر فرهنگ و هنر عامه از رهگذر همزیستی میسر می‌شود. در این راستا گرامی می‌دارم یاد مادر بزرگ فقیدم را که با طرح خاطرات و روایت‌های کمک نمود فرهنگ عامه و زیست عرفی را بهتر درک کنم. اوصدایی وزین و آهنگین داشت که در خاطر من جاری است: مشروطه احسانی.

ضروری است تشکر کنم از سه دوست فرهیخته‌ام که اثر را مطالعه نمودند و نکات مفیدی را متذکر شدند. ملیحه سعیدی، شاعر و فعال حوزه موسیقی در دو مرحله کتاب را ارزیابی کرد. دکتر سمیه قاسمی پور، محقق ادبی و دکتر مسعود مجاوری آگاه، پژوهشگر هنر نیز اثر را مطالعه فرمودند. هر سه آنها نکات مفیدی را متذکر شدند که حتی المقدور کوشیدم در نسخه پایانی لحاظ نمایم. همین‌طور باید تشکر کنم از دوست زبان شناسم آرمان نصری که در انتخاب و ترجمه متون لاتین از یاری اش بهره‌مند شدم. دوست ارجمند فاطمه فریمانی ویراستاری اولیه کتاب را انجام داد که از او سپاسگزارم. دوستان ادیبم الهام احمدی و حسین اظهري مرا از مشورت هایشان بهره‌مند نمودند. از آن‌ها نیز متشکرم. لازم می‌دانم صمیمانه

قدردانی کنم از دوست عزیزم دکتر محمد رفیعی. او با در اختیار نهادن دفتر کاری مستقل، کمک بسزایی در پیشبرد اهداف مطالعاتی ام در این سال‌ها داشته است. همین‌طور قدردانی می‌کنم از دکتر ژاله حساس‌خواه که همواره از ایده‌های علمی‌ام پشتیبانی نموده است. در پایان بایستی سپاسگزاری نمایم از استاد ارجمندم دکتر بیژن عبدالکریمی که از انتشار این مجموعه حمایت نمود و زحمت چاپ را عهده‌دار شد. امیدوارم اثر حاضر در رسیدن به اهداف خویش کامیاب بوده باشد.

عباس (حنیف) نیممی جورشری / ۱۴۰۰

فهرست مطالب

۵	 دیباچه
۱۷	 فصل اول: مباحث نظری
۱۷	 چیستی هنر
۲۰	 هنر زیبایی
۲۲	 جامعه‌شناسی هنر
۲۵	 رهیافت‌های جامعه‌شناسی هنر
۲۵	 نظریه‌های جامعه‌شناسی هنر
۲۶	 کارل مارکس و روبنا
۲۷	 ماکس وبر و عقلانیت
۲۹	 میشل فوکو و گفتمان
۳۰	 پیر بوردیو؛ منش و میدان
۴۱	 جورج لوکاج و نظریه رمان
۴۶	 لوسین گلدمن و ساخت‌گرایی تکوینی
۴۹	 مکتب انتقادی
۵۲	 هنر و اقتصاد
۵۳	 هنر و دین
۵۹	 فصل دوم: حیات اجتماعی ادبیات
۵۹	 جامعه و ادبیات
۶۲	 قلمرو جامعه‌شناسی ادبیات

۶۳	مارکسیسم در جامعه‌شناسی ادبیات
۶۴	رمان و رئالیسم
۶۸	جامعه‌شناسی ادبیات حماسی
۶۹	جامعه‌شناسی شعریک مطالعه موردی
۷۳	فصل سوم: حیات اجتماعی هنرهای نمایشی
۷۳	تعریف نمایش
۷۴	خاستگاه هنرهای نمایشی
۷۵	نمایش نزد ملل
۷۹	تئاتر
۸۲	رشد تئاتر در تمدن‌های غربی و شرقی
۸۳	کارکردهای تئاتر
۸۶	چهار عنصر اصلی تئاتر
۸۷	کاربست اجتماعی تئاتر
۸۸	تئاتر در جامعه، جامعه در تئاتر
۹۰	روش در جامعه‌شناسی تئاتر
۹۱	تئاتر، رسانه‌ای اجتماعی
۹۳	تئاتر و رسانه‌های دیجیتال
۹۶	تئاتر کودک
۹۹	مکان تئاتر، همگرایی و واگرایی اجتماعی
۱۰۰	اقتصاد جامعه و تأثیر آن بر تئاتر
۱۰۱	فصل چهارم: حیات اجتماعی معماری
۱۰۱	ملاحظات در تعریف معماری
۱۰۳	۱. هستی‌شناسی و معرفت‌شناسی معماری
۱۰۳	صورت
۱۰۵	نظام فضایی
۱۰۸	شکل

۱۱۰.....	جمع‌بندی هستی‌شناسی
۱۱۱.....	معرفت‌شناسی معماری
۱۱۲.....	۲. دوگانه‌های علم‌هنرو کارکردفرم
۱۱۴.....	معماری و مهندسی
۱۱۵.....	جامعه‌شناسی شهری معماران
۱۱۶.....	جامعه‌شناسی در مختصات شهر
۱۱۸.....	دوگانه هنرو فناوری
۱۲۱.....	۳. معماری پایدار: مطالعه موردی معماری بومی گیلان
۱۳۵.....	فصل پنجم: حیات اجتماعی موسیقی
۱۳۵.....	تعریف جامعه‌شناسی موسیقی
۱۳۷.....	تأثیرات اجتماعی موسیقی
۱۴۰.....	سیری در نظریه‌های اجتماعی موسیقی
۱۴۴.....	نظریه کارکرد موسیقی در جامعه
۱۴۷.....	اتنوگرافی در جامعه‌شناسی موسیقی
۱۴۸.....	جهت‌گیری‌های جدید در اتنوگرافی موسیقی
۱۵۱.....	تحولات موسیقی در ایران معاصر
۱۵۴.....	سرود همبستگی
۱۵۶.....	موسیقی خیابانی ایران
۱۶۳.....	فصل ششم: حیات اجتماعی هنرهای تجسمی
۱۶۳.....	مبانی هنرهای تجسمی
۱۶۴.....	طراحی و نقاشی
۱۶۵.....	نقاشی
۱۶۸.....	نظریه‌های ادراکی
۱۶۸.....	۱. نظریه‌ی بوم‌شناختی گیبسونی
۱۶۹.....	۲. نظریه‌ی ساختارگرایان
۱۶۹.....	۳. نظریه‌ی گشتالت

۱۷۰.....	نقد نقاشی
۱۷۱.....	اقتصاد نقاشی
۱۷۴.....	نقاشی دیواری
۱۷۵.....	نقاشی قهوه‌خانه‌ای ایرانی
۱۷۶.....	مکاتب نگارگری ایرانی / مینیاتور
۱۷۹.....	عکاسی
۱۸۰.....	جامعه‌شناسی و عکاسی
۱۸۲.....	عکاسی در ایران
۱۸۴.....	تصویرسازی
۱۸۵.....	کاریکاتور
۱۸۶.....	انواع کاریکاتور
۱۸۷.....	ابعاد اجتماعی کاریکاتور
۱۸۸.....	خطاطی
۱۸۸.....	مراحل تکامل خط
۱۸۹.....	خط در ایران
۱۹۱.....	آسیب‌شناسی خوشنویسی
۱۹۴.....	گرافیک
۱۹۵.....	عملکرد سه‌گانه گرافیک
۱۹۵.....	مجسمه‌سازی و برجسته‌کاری
۲۰۱.....	مجسمه‌سازی پست مدرن
۲۰۱.....	مجسمه‌های شهری
۲۰۴.....	کتیبه
۲۰۵.....	هنرهای تجسمی و عادات اجتماعی
۲۰۷.....	فصل هفتم: حیات اجتماعی رقص و هنرهای ورزشی
۲۰۷.....	تأملی در مفهوم‌شناسی رقص
۲۰۸.....	ریشه‌های دینی و اساطیری رقص